

6. Головащук С. І. Російсько-український словник сталих словосполучень. / С. І. Головащук. – К.: Наукова думка, 2001. – 640 с.
7. Українсько-російський словник / За ред. В. С. Ільїна. – К.: Наукова думка, 1964. – 1064 с.
8. Словник-довідник з українського літературного слововживання / Укл. С. І. Головащук. – К.: Рідна мова, 2000. – 351 с.

*Мельник М. О.,
студентка магістратури
факультету правничих наук НаУКМА*

ЛІНГВІСТИЧНІ ДЕВІАЦІЇ У ТЕКСТІ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Процес кодифікації нового законодавства України має здійснюватись з урахуванням досягнень сучасних правових наук, теорії і практики нормотворення, суміжних галузей знань, зокрема юридичної лінгвістики, для того, аби підвищити якість українського законодавства, зробити текст закону зразковим, виправити допущені раніше помилки тощо.

Об'єктом лінгвістичного аналізу у цій статті обрано текст Податкового Кодексу України (від 02.12.2010 р. № 2755-VI) [1], норми якого, звернені до надзвичайно широкого кола осіб, мають бути викладені ясно і зрозуміло, логічно послідовно, точно й однозначно, чітко й правильно. Серед ознак мовної досконалості тексту закону вимога суворої нормативності (дотримання норм орфографії і пунктуації, стилістики тощо) є вихідною, адже наслідки недотримання мовних норм різних типів є негативними як з погляду правозастосовної практики, так і впливу на правосвідомість громадян.

Основна мета законодавців полягала у необхідності об'єднати та систематизувати норми права, які регулювали правові відносини у сфері оподаткування. До моменту прийняття даного Кодексу податкові відносини регулювались великою кількістю нормативно-правових актів, у яких мали місце розбіжності та суперечності, проблеми, пов'язані з некоректним вживанням термінів, наявністю росіянізмів тощо. У процесі підготовки тексту Кодексу до розгляду у Верховній Раді усі помилки мали бути виправлені.

Але перш ніж проаналізувати, наскільки це вдалося законодавцям, з'ясуємо особливості кодексу як специфічного жанру серед законодавчих актів та вимоги, яким кодекс має відповідати.

Кодекс – нормативний (законодавчий) акт, який *об'єднує і систематизує норми права*, що належать до певної галузі законодавства і регулюють у цій галузі відповідну сферу суспільних відносин.

У Великому енциклопедичному юридичному словнику автори виділяють такі основні ознаки кодексу: у ньому закріплюються загальні принципи галузі права; високий рівень упорядкування нормативного масиву; його статті розташовані у суворій логічній послідовності і відбивають внутрішню структуру галузі права; кожна стаття має самостійне значення і разом з тим є складовим елементом кодексу; виключаються повторення та протиріччя між

його статтями; чітка визначеність форми і структури, що передбачає виклад норм за частинами (як правило загальна та особлива), главами та статтями [2].

Головною метою кодифікації є зведення правових норм, що містяться в різних актах, у логічно узгоджений нормативно-правовий акт, для усунення дефектів законодавства, підвищення його ефективності, забезпечення зручності у користуванні ним та для полегшення пошуків юридичної норми, яка підлягає застосуванню чи реалізації [3]. Проте у Податковому Кодексі України ця мета не досягається, оскільки документ містить значну кількість суперечностей, лінгвістичних помилок і являє собою зведення більшості чинних нормативних актів з питань оподаткування в один акт без достатньої систематизації.

1. Вимоги щодо структури Податкового Кодексу

Однією з основних ознак Кодексу є поділ на дві частини: загальну та особливу. До Загальної частини включаються правила, які поширюються *на всі або на ряд* правових інститутів і правових норм Кодексу, до Особливої частини – правові інститути і норми, які регулюють *певні* суспільні відносини [4].

У Податковому кодексі такий поділ не простежується. Хоча системний аналіз документа засвідчує, що перші два розділи «Загальні положення» та «Адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів)» регулюють загальні засади податкових відносин, які поширюються на всі правові інститути Податкового Кодексу, тому їх доцільно було б об'єднати в Загальну частину. Розділи III-XVIII відповідають ознакам Особливої частини, у якій регулюють окремі види податків.

2. Кожна стаття має самостійне значення і разом з тим є складовим елементом Кодексу.

У Кодексі існує багато бланкетних норм. Наприклад, ст. 14 містить визначення понять, значна кількість яких розкривається у спеціальних нормативно-правових актах. Вважаю, що надмірні відсилання до інших нормативно-правових актів ускладнюють користування актом, до того ж це суперечить основній меті Кодексу, а саме необхідності систематизувати норми. Так, наприклад, у ст. 14 вміщено такі бланкетні положення: термін «*активи* – у значенні, наведеному у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (п. 14.1.2); термін «*бюджетна установа* – у значенні, наведеному у Бюджетному кодексі України» (п. 14.1.17); термін «*інвестор*» для цілей оподаткування відповідно до розділу XVIII цього Кодексу вживається у значенні, наведеному в Законі України «Про угоди про розподіл продукції» (п. 14.1.83); термін «*ліцензія*» – у значенні, наведеному в Господарському кодексі України (п. 14.1.99); термін «*майно*» – у значенні, наведеному в Цивільному кодексі України (п. 14.1.105); *митні режими* – вживається у значенні, наведеному в Митному кодексі України (п. 14.1.113-1); *офіційний валютний курс (валютний курс)* – у значенні, наведеному в Законі України «Про Національний банк України» (п. 14.1.140).

На думку автора, для зручності використання Податкового Кодексу, для систематизації норм, що регулюють податкові правовідносини, для усунення суперечностей у вживанні термінів, варто було б навести визначення у статтях Кодексу, які можуть відображати зміст, передбачений у спеціальних

нормативно-правових актах, замість перевантаження численними бланкетними нормами.

3. Дотримання норм літературної української мови у тексті кодексу.

Чи виправлені росіянізми, на які давно звертають увагу українські мовознавці?

У п. 227.5: Транзитні перевезення алкогольних напоїв і тютюнових виробів через митну територію України здійснюються з **додержанням вимог**, установлених п. 219.1 ст. 219 цього Кодексу.

З погляду філологів-україністів правильним є з **дотриманням вимог**. Зокрема, Н. Лозова у «Російсько-українському словнику» дає такий переклад: рос. – *придерживаться*; укр. – *дотримуватись* (правил, позиції) [5, с. 810].

У п. 14.1.150: первинна переробка (збагачення) мінеральної сировини як вид господарської діяльності гірничодобувного підприємства включає сукупність операцій збирання, дроблення або мелення, сушку, класифікацію (сортування), брикетування, агломерацію, **за виключенням агломерації** руд з термічною обробкою, та збагачення фізико-хімічними методами (без якісної зміни мінеральних форм корисних копалин, їх агрегатно-фазового стану, кристалохімічної структури), а також може включати переробні технології, що є спеціальними видами робіт з добування корисних копалин (підземна газифікація та виплавляння, хімічне та бактеріальне вилуговування, дражна та гідравлічна розробка розсипних родовищ, гідравлічний транспорт гірничих порід покладів дна водойм).

Такого роду помилки містяться у п. 140.1.2: б) особа, на користь якої нараховується плата за такі послуги, не є бенефіціарним (фактичним) отримувачем (власником) такої плати за послуги **за виключенням випадків**, коли бенефіціар (фактичний власник) надав право отримувати таку винагороду іншим особам; та у п. 165.1.51: доходи від операцій з валютними цінностями (крім цінних паперів), пов'язаних з переходом права власності на такі валютні цінності, **за виключенням доходів**, оподаткування яких прямо передбачено іншими нормами цього розділу, у п. 148.6 тощо.

У словниках сучасної української мови зафіксовано як нормативний варіант перекладу – виняток. Наприклад, С. Головащук у «Російсько-українському словнику» пропонує: рос. *исключение* (отклонение от нормы, отступление от правил); українська – *виняток*; *за исключением* – *за винятком* [6, т. 1, с. 347,], як і Н. Лозова у згаданому вище словнику: рос. *исключение* (отступление от правил, отклонение); укр. – *виняток* [4, с. 322]. Отже, правильно було б вжити: **за винятком тих випадків, вимог, доходів**.

Мовної корекції потребує також виділена нами конструкція у п. 21.1.1: дотримуватися Конституції України та діяти виключно **у відповідності з цим Кодексом** та іншими законами України, іншими нормативними актами;

У словниках сучасної української мови пропонуються більш природні для української мови варіанти перекладу: С. Головащук у «Російсько-українському словнику»: рос. – *в соответствии с чем*; укр. – *відповідно до чого (жить в соответствии со средствами – жити відповідно до своїх достатків)* [6, с. 93], у «Російсько-українському словнику сталих словосполучень»: рос. *в*

соответствию с чем; укр. – у відповідності до чого, згідно з чим [7, с. 93]. Зазначимо, що більшість нових словників пропонують варіанти: *відповідно до (чого), згідно з (чим)*.

Росіянізмом вважаємо також словосполучення відобразити доход у п. 172.5: Сума податку визначається та самостійно сплачується через банківські установи: ... б) особою, у власності якої перебував об'єкт нерухомості, відчужений за рішенням суду про зміну власника та перехід права власності на таке майно. Фізична особа зобов'язана відобразити доход від такого відчуження у річній податковій декларації.

У Великому тлумачному словнику української мови зазначається, що «*дохід* – це гроші або матеріальні цінності, одержувані державою, юридичною та фізичною особою внаслідок якої-небудь діяльності (виробничої, комерційної, посередницької, та ін.)» [8, с. 324]. У перекладних словниках рос. *доход* перекладено українською *дохід* [4, с. 218].

У п. 4.1.9 вміщено: стабільність – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки.

У підручниках з української літературної мови зазначено, що прислівник форми вищого ступеня порівняння утворюється за допомогою суфіксів *-ше* та *-іше* [9]. Тому коректно було б написати так: ... *пізніше як за шість місяців...*

4. Дотримання правил вживання усталених терміносполук.

У п. 197.1.2 зафіксовано: постачання послуг із здобуття вищої, середньої, професійно-технічної та дошкільної освіти навчальними закладами, у тому числі навчання аспірантів і докторантів, навчальними закладами, що мають ліцензію на постачання таких послуг, а також послуг з виховання та навчання дітей у будинках культури, дитячих музичних, художніх, спортивних школах і клубах, школах мистецтв та послуг з проживання учнів або студентів у гуртожитках. З позицій синтагматики поєднання слів *постачання послуг* є семантично некоректним. У сучасних словниках української мови, підручниках і посібниках рекомендовано *надання послуг*, але *постачання товарів*. У перекладних словниках до рос. *предоставлять, предоставить (услуги)* наводиться відповідник *надавати, надати (послуги)*. Також у юридичній літературі усталеним є «надання послуг», «надавати послуги» [10]. Отже, треба було б вжити: *надання послуг із здобуття вищої освіти...що мають ліцензію на надання таких послуг...*

5. Вимога єдності термінології.

Спостерігаються термінологічні розбіжності в Податковому Кодексі та в інших нормативно-правових актах України. Наведемо деякі спостереження.

Відповідно до п. 157.15 Податкового Кодексу термін *державні послуги* слід розуміти як будь-які платні послуги, обов'язковість отримання яких встановлюється законодавством та які надаються фізичним чи юридичним особам *органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та створеними ними установами і організаціями*, що утримуються за рахунок коштів відповідних бюджетів. До змісту терміна «державні послуги» не включаються податки, збори (обов'язкові платежі), визначені цим Кодексом.

Проте, слід зауважити, що відповідно до Концепції адміністративної реформи в Україні термін *державні послуги* був замінений терміном *адміністративні послуги*. В свою чергу, останній термін охоплює державні та муніципальні послуги. Так, відповідно до ст. 1 ЗУ «Про адміністративні послуги»: *адміністративна послуга* – результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону. Згідно з п. 1: Суб'єкт надання адміністративної послуги – *орган виконавчої влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування*, їх посадові особи, уповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги.

У своїй роботі «Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту» В. Авер'янов також зазначає, що за суб'єктом надання послуги поділяються на державні та муніципальні: *державні послуги* надаються органами державної (лише виконавчої влади) та державними установами, організаціями, підприємствами; *муніципальні послуги* надаються органами місцевого самоврядування та комунальними (муніципальними) установами, організаціями, підприємствами [11]. Це підтверджує необхідність замінити термін *державні послуги* терміном *адміністративні послуги*.

Отже, лінгвістичний аналіз Податкового Кодексу України дозволяє зробити висновок, що структура Кодексу та зміст норм потребують подальшого вдосконалення, а лінгвістичні помилки – завчасного і кваліфікованого редагування. У створенні документа такого жанру слід дбати про те, щоб цей документ відповідав усім критеріям, притаманним кодексові як результату систематизації правових норм, пам'ятаючи, що основна мета кодифікації законодавства полягає у логічному узгодженні нормативно-правових актів та усуненні дефектів законодавства. Це вкрай важливо для підвищення ефективності законодавства, зручності у застосуванні та реалізації норм права.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv/print1343207023817401>
2. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво „Юридична думка“ », 2007. – С. 359.
3. Основи загальної теорії права та держави / за редакцією П. М. Рабіновича. – К.: Атіка. – 2001. – С. 121.
4. Популярна юридична енциклопедія / Кол. авт.: В. К. Гіжевський, В. В. Головченко, В. С. Ковальський (кер.) та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – С. 207.
5. Російсько-український словник / Уклад.: Н. Є. Лозова та ін. – К.: Наук. думка, 2004. – 1216 с.
6. Русско-украинский словарь / За ред. С. И. Головащука и др. – К.: Наук. думка, 2004. – Т. 1. – 723 с.
7. Головащук С. І. Російсько-український словник сталих словосполучень. / С. І. Головащук. – К.: Наукова думка, 2001. – 640 с.

8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – С. 324.
9. Українська мова / Уклад. І. П. Ющук. – К.: Либідь, 2004. – С. 409.
10. Юридичні терміни. Тлумачний словник / В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін.; за ред. В. Г. Гончаренка. – 2-ге вид., стереотипне. – К.: Либідь, 2004. – С. 11-12, 77.
11. Авер'янов В. Б. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту // В. Б. Авер'янов. – Д.: «Ліра ЛТД», 2008. – С. 266.

Міщенко В. В.,
студент магістратури
факультету правничих наук НаУКМА

ЮРИДИКО-ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Податковий кодекс України (далі – Кодекс) – законодавчий акт, який можна сміливо назвати податковою конституцією України – приймався українським Парламентом у форсованому режимі [1]. Звичайно, за таких умов законодавчий орган не зміг забезпечити належну текстову і юридико-технічну якість цього документа. Незважаючи на прийняття численних змін до цього Кодексу (а їх вже налічується 34) [2], під час прочитання його положень і сьогодні можна знайти численні неточності у формулюванні нормативного матеріалу. І ці помилки призводять до проблем у застосуванні норм Кодексу на практиці.

Розглянемо логічну структуру Податкового кодексу України як нормативно-правового акта та пов'язані із нею практичні проблеми застосування його положень.

Розташування нормативного матеріалу в певному порядку, його послідовна диференціація є одним із основних засобів юридичної техніки. Структура нормативних актів зумовлена перш за все їх змістом, тому єдиного рішення, застосовного до всіх законодавчих актів, не існує [3]. Зважаючи на значний нормативний матеріал, складна структура може бути більш виправданою при формуванні таких нормативно-правових актів, як кодекси [4]. При цьому, на наш погляд, важливо, обравши певну структуру викладу нормативного матеріалу, дотримуватись її внутрішніх правил протягом усього тексту нормативно-правового акта.

Податковий кодекс України зазнав значних змін протягом його проходження у законодавчому органі. Ці зміни стосувалися як змісту норм Кодексу, так і його структури та моделі викладу нормативного матеріалу. Проект кодексу, який був поданий до Верховної Ради України та зареєстрований 15 червня 2010 р. [5], спочатку мав такі структурні елементи: *заголовки, розділи, глави, статті, пункти, підпункти та абзаци*. При цьому особливістю початкової редакції документа було те, що нумерація статей велася з початку кожного розділу. Така структура, очевидно, не була добре продумана авторами проекту, оскільки на практиці могла ускладнити